

НАУКОВЕ ЖИТТЯ

НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ СЕМІНАР «ВЗАЄМОДІЯ ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ І ГРОМАДСЬКОСТІ У ЗАПОБІГАННІ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ»

24 квітня 2014 р. у Науково-дослідному інституті вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України, м. Харків спільно з Харківським національним університетом внутрішніх справ та Місцевим осередком Всеукраїнської громадської організації «Асоціація кримінального права» в Харківській області був проведений науково-практичний семінар у рамках VIII Всеукраїнського фестивалю науки «Взаємодія державних органів і громадськості у запобіганні та протидії корупції».

У світлі останніх подій, пов'язаних із викриттям корупційних схем у вищих ешелонах влади, питання взаємодії державних органів і громадськості у запобіганні та протидії корупції набувають особливого значення. Відвертість та цинізм попередньої влади у використанні державного бюджету в особистих цілях вразило українське суспільство. Незважаючи на низку прийнятих законодавчих і підзаконних актів у сфері запобігання та протидії корупції, позитивних результатів ї досі не отримано. Основна причина – відсутність політичної волі, а відтак, процвітання свавілля чиновницького апарату. Розуміючи це, нова влада вживає рішучих заходів щодо суттєвого скорочення корупційних проявів. При цьому звертається увага на те, що успішність боротьби з корупцією пов'язана з актуалізацією політичної волі, координацією і взаємодією державних органів усіх гілок влади, а також широким залученням громадськості до протидії корупції.

В обговоренні актуальних проблем, що стосуються теми науково-практичного семінару, взяли участь понад 30 учасників. Серед них провідні вчені Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України та Харківського національного університету внутрішніх справ.

Із вітальним словом до учасників семінару звернувся директор Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України, академік НАПрН України **В. І. Борисов**. Він відзначив, що проблема запобігання та протидії корупції є традиційно гострою для українського суспільства. Саме це й обумовило спрямованість цього наукового семінару, оскільки від успішної взаємодії різних інститутів громадянського суспільства залежить майбутнє нашого суспільства. Також В. І. Борисов зауважив, що від цього так само залежить вдосконалення чинного та розробка нового антикорупційного законодавства, знаходження шляхів нейтралізації своєрідного соціального імунітету на численні прояви корупції. Звичайно, до цього арсеналу дій відноситься й дотримання прозорості процедур надання державних послуг, що знайшло відображення у Стратегії та відповідній Державній програмі запобігання і протидії корупції, розрахованій до 2015 р.

Зокрема, він звернув увагу на те, що НДІ ВПЗ імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого та Харківський національний університет внутрішніх справ разом з обласною державною адміністрацією та правоохоронними органами є співвиконавцями Регіональної програми запобігання і протидії корупції в Харківській області на 2013–2015 роки. На переконання В. І. Борисова, саме від учених залежить теоретичний та методологічний фундамент, на якому базуватиметься реалізація різних за характером і спрямованістю заходів згаданої Програми.

Зі змістовною доповіддю «Нові підходи до запобігання корупції в Україні» виступив завідувач відділу кримінологічних досліджень НДІ ВПЗ імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України, член-кореспондент НАПрН України **В. В. Голіна**. Доповідач зазначив, що з точки зору кримінології корупція – це соціальне явище, різновид правового цинізму, змістом якого є система негативних поглядів, настанов і діянь, спрямованих на задоволення особистих, групових або корпоративних інтересів шляхом використання владних повноважень або службового становища, особами всупереч інтересам держави і суспільства. Підкреслено, що корупційні прояви мають

конкретний галузевий характер із певним набором детермінуючих обставин і мотивацій. Тому протидія корупції бачиться не у нескінченному пошуку міфічних причин корупції, а у скороченні галузевих умов, які використовуються корупціонерами. На сучасному етапі протидії корупції зусилля держави і суспільства повинні зосередитись саме на скороченні корупційних проявів у головних сферах державної влади, що найбільш уражені корупцією та добре відомі загалу. До стратегій, які спрямовані саме на скорочення корупції, належать, на погляд В. В. Голіни, такі: скорочення практичних можливостей вчинення корупційних правопорушень; утручання у кризові ситуації; зміна структури стимулів щодо корупційних діянь; залучення бізнесу до антикорупційних процесів; участь громадськості у протидії корупції. Провідною ідеєю всіх цих стратегій та відповідних їм заходів є створення більш ефективних бар'єрів, перепон, ризиків для вчинення корупційних діянь або використання їх вигод. Особливу увагу доповідач приділив участі громадськості у протидії корупції. Її участь бачиться, по-перше, у підтримці зусиль нової влади у протидії корупції; по-друге, ефективність участі громадськості у протидії корупції можлива тільки у взаємодії із державними органами влади слід підтримати пропозицію щодо прийняття на законодавчому рівні законів України «Про громадський контроль в Україні», «Про контроль за доходами й витратами фізичних осіб», «Про основи громадського контролю за діяльністю органів державної влади та органів місцевого самоврядування», що суттєво призупинили б надмірне збагачення представників державної влади.

Про результати пілотажного опитування харківської громадськості у плані сприйняття останньою корупції доповіла заступник директора з наукової роботи НДІ ВПЗ імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України, доктор юридичних наук, старший науковий співробітник **В. С. Батургарєєва** спільно з співробітником НДІ ВПЗ імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України **О. О. Шуміло**. Вона аргументувала необхідність цього дослідження, зокрема, активною розробкою та подальшим втіленням реформ у галузі кримінальної юстиції і адміністративного управління, спрямованих на подолання корупції в Україні. Опитування продемонстрували, що корупцією

пронизані майже всі гілки суспільного життя. Приблизно половина опитуваних особисто пересвідчилася в корисливих діях представників медичної сфери. Також найбільш корумпованими визнані установи освіти, міліція та ДАІ. Дослідженням підтверджено, що громадяни нерідко провокують неправомірну вигоду чи вдаються до використання власних неофіційних зв'язків, аби прискорити отримання певної державної послуги чи уникнути юридичної відповідальності. Нерідко має місце задарювання чиновників різного роду подяками, внесками. Позитивним, на думку громадськості, є інститут інформаторів про корупційні правопорушення. Так, 46% вважають їх наявність запорукою боротьби з указаними злочинними діями. Однак при цьому лише 5% припускають особисте повідомлення антикорупційних органів на безкоштовній або оплатній основі про відомий їм факт отримання неправомірної вигоди.

У своєму виступі «“Контрольована” корупція як захід впливу на державну політику в Україні» завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін факультету права та масових комунікацій Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук **В. Б. Харченко** підкреслив, що запобігання і протидія корупційним проявам на сучасному етапі розвитку світової спільноти в умовах глобалізаційних процесів вже не можуть здійснюватися виключно на національному рівні. Як і будь-яка система корупція має власні механізми саморегуляції, самозбереження та самозахисту, що виключають можливість суттєвого на неї впливу як з боку органів, що виконують завдання із протидії корупції, так і з боку громадськості, яка на сьогоднішній день позбавлена впливу на неї. Доповідач звернув увагу на те, що за умов, коли найвищі посадові особи держави не лише втягнуті у корупційні схеми, а й очолюють їх, найбільш ефективною системою запобігання та протидії корупції, на його думку, є міжнародні правові та фінансові механізми, що забезпечуються діяльністю міждержавних організацій та об'єднань. Маючи у своєму арсеналі потужні та дієві засоби фінансового моніторингу, такі організації та об'єднання, по-перше, в режимі реального часу можуть відслідковувати фінансові операції, що є результатом корупційних проявів у будь-якій державі світу; по-друге, такі наддержавні організації та об'єднання позбавлені

ризиків впливу на них з боку керівників будь-якої окремої країни. І така діяльність має місце. Також доповідач зауважив, що діяльність міжнародних антикорупційних організацій, Європарламенту та урядів окремих країн активізувалася лише під час останніх подій в Україні. Останнє викликає багато запитань.

Завідувач лабораторії дослідження правових проблем запобігання та протидії корупції НДІ ВПЗ імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент **В. Я. Настюк** зосередив увагу на проблемі, пов'язаній із взаємодією державних органів і громадськості у запобіганні та протидії наркокорупції в Україні, характер якої визначає стан стабільності у суспільстві і державі. Він наголосив, що саме відсутність розуміння поняття взаємодії між окремими суб'єктами у сфері протидії наркокорупції суттєво впливає на її результативність. Аналізуючи існуючі в спеціальній літературі поняття «взаємодія державних органів і громадськості», він доходить висновку, що під конструкцією «взаємодія державних органів і громадськості у запобіганні та протидії наркокорупції» слід розуміти побудований на демократичних засадах, взаємний, узгоджений за часом, місцем і змістом зв'язок даних суб'єктів, що передбачає диференціацію їх функцій і завдань та спрямований на досягнення певного результату.

Професор кафедри кримінально-правових дисциплін факультету права та масових комунікацій Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук **В. П. Корж** висловила свої думки щодо застосування в Україні корупційних виборчих технологій. На її погляд, найбільш небезпечні прояви корупції у цій сфері мають місце при: формуванні представницьких органів влади; формуванні судової гілки влади; формуванні виконавчих органів державного управління, а так само у кадровій політиці органів прокуратури, внутрішніх справ, Служби безпеки, митних, податкових та в Збройних Силах України. При цьому вона підкреслила, що дослідження проблем протидії корупційним виборчим технологіям потребує удосконалення виборчого та кримінального законодавства. Так, відповідно до антикорупційного законодавства України кримінальна відповідальність за такі коруп-

ційні злочини, як зловживання владою, або службовим становищем (ст. 364 КК України), незаконне збагачення (ст. 368² КК України), значно пом'якшено. Доповідач вважає за доцільне доповнити КК України ст. 157¹, в якій слід викласти способи втручання службової особи у здійснення виборчою комісією чи комісією з референдуму своїх повноважень, за які настає кримінальна відповідальність.

Із повідомленням «Громадська антикорупційна експертиза як засіб запобігання корупції» виступила провідний науковий співробітник НДІ ВПЗ імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник *Г. К. Авдеева*. Вона наголосила на обов'язковості антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів. Підкреслила, що ефективним механізмом суспільного контролю за правотворчістю органів державної влади є оприлюднення висновків антикорупційної експертизи нормативно-правових актів. Це дозволило б мінімізувати корупціогенні фактори, які містяться у проектах законів і підзаконних актів, та зменшило б рівень корупції у державі в цілому.

Питанню удосконалення кримінально-виконавчого законодавства з метою зниження корупційних зловживань з боку адміністрації установ виконання покарань присвятив свою доповідь доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, старший науковий співробітник сектору дослідження проблем кримінально-виконавчого законодавства НДІ ВПЗ імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України, кандидат юридичних наук *О. В. Лисодєд*. Він зазначив, що недосконалість деяких норм Кримінально-виконавчого кодексу України та низки підзаконних актів у цій сфері сприяють поширенню корупційних проявів. Це стосується насамперед таких інститутів КВК України, як короткострокові та тривалі побачення, придбання продуктів харчування та предметів першої потреби за гроші, зароблені в колонії, та ін. Доповідач закликав до конкретизації норм відповідних нормативно-правових актів.

Свої думки з приводу громадського впливу на боротьбу з корупцією в Україні висловив старший науковий співробітник сектору дослідження проблем запобігання злочинності НДІ ВПЗ імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України, кандидат юридичних наук,

старший науковий співробітник **М. Г. Колодяжний**. Він акцентував увагу на необхідності звернутись до передового міжнародного досвіду, який актуалізує недержавний та неофіційний вплив на корупцію та боротьбу з нею. Підкреслив необхідність посилення уваги з боку суспільства і держави до розширення кола суб'єктів запобігання корупції, в першу чергу, за рахунок підвищення активності громадських формувань і об'єднань, окремих громадян. З урахуванням цього М. Г. Колодяжний запропонував низку першочергових кроків щодо активізації громадського впливу на корупцію та боротьбу з нею в Україні.

Продовжуючи це питання, молодший науковий співробітник сектору дослідження проблем запобігання злочинності НДІ ВПЗ імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України **С. С. Шрамко** зазначила, що першим кроком до успіху у протидії корупційним проявам є виховання громадської й правової свідомості в суспільстві, що передбачає насамперед знання громадянами своїх прав й уміння їх захищати і відстоювати, а також формування в суспільстві негативного ставлення до корупції.

На переконання асистента кафедри кримінального права № 1 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, наукового співробітника лабораторії дослідження правових проблем запобігання та протидії корупції НДІ ВПЗ імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України **Г. С. Крайника**, одними з основних вимог щодо удосконалення антикорупційного законодавства України є якість та несуперечливість нормативних актів. Тому важливою вимогою до авторів проектів нормативних актів є вища юридична освіта, бажано – науковий ступінь кандидата або доктора юридичних наук за відповідною спеціалізацією.

На окремих питаннях корупції у системі детермінації корпоративної злочинності, злочинності у сфері інтелектуальної власності, корупційних правопорушень серед персоналу ДКВС України зупинилися доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук **В. В. Пивоваров**, аспірант кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудро-

го **О. В. Новиков** та асистент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, науковий співробітник сектору дослідження проблем кримінально-виконавчого законодавства НДІ ВПЗ імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України, кандидат юридичних наук **К. А. Автухов**. Ними зауважено на тісному зв'язку корупції із правопорушеннями у цих сферах. Усунути детермінуючий вплив корупції на функціонування та розвиток злочинності пропонується шляхом внесення відповідних законодавчих змін.

Наприкінці роботи семінару учасниками був розглянутий проект рекомендацій науково-практичного семінару. В ході обговорення до зазначеного документа внесені певні доповнення та прийняте рішення спрямувати його до Харківської обласної державної адміністрації.

РЕКОМЕНДАЦІЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОГО СЕМІНАРУ «ВЗАЄМОДІЯ ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ І ГРОМАДСЬКОСТІ У ЗАПОБІГАННІ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ»

Розглянувши й обговоривши актуальні питання взаємодії державних органів і громадськості у запобіганні та протидії корупції, науково-практичний семінар вважає за необхідне відзначити про таке.

Коріння проблеми міститься у відсутності механізму взаємодії владних і громадських структур, відсутності демократичних інституційних форм узгодження інтересів, а отже, і зворотного зв'язку між усіма гілками державної влади і громадськими недержавними структурами.

Узагальнення вітчизняного і світового досвіду запобігання та протидії корупції свідчить, що досягти позитивних результатів у цій сфері можливо, використовуючи і поповнюючи ресурс низки стратегій, зокрема: зменшення практичних можливостей учинення корупційних правопорушень; втручання у кризові ситуації; зміна структури стимулів щодо вчинення корупційних діянь; залучення